

látja a monumentális emléket éppúgy, mint egy-egy szerényen meghúzó magánházikó figyelemreméltó ablakrácsait. Így aztán a „részletes helyi kalauz”-nak indult szerény kis munka az ő kezében egy kis műemléktopografiává nőtte ki magát, teli új adatokkal, művészi multunk képét gazdagító megállapításokkal. Fellner Jakab személyében, akiről eddig csak gyér ismereteink voltak, a XVIII. század második felének egyik legjelentősebb magyarországi építészet mutatója be: az érseki palota újjáépítőjét, a liceum és a veszprémi püspöki palota mesterét. Zirckler János festőben Kracker első ismert magyarországi tanítványát fedezi fel s egyszerre öt oltárkép megállapításával teszi lehetővé művészetének méltatását. Ismeri a liceum belső díszítómestereit éppúgy, mint a minorita-templom faragott padjainak és intarziás sekrestyebútorainak alkotóját. Bőségesen közöl új adatokat az építkezések történetéből; elfeledett mesterekre, lapangó alkotásokra hívja fel a figyelmet. Az ő munkája az érseki képtár rendezése is; megállapításai — amint önmaga is megmondja — csak itt-ott ingadozók.

A jövő műtörténeti kutatás természetesen szélesebb és szakszerűbb, tudományos alapokra fogja fektetni Szmrecsányi megkezdett munkáját. Rekonstruálni fogja Fellner művészeiségét s be fogja illeszteni alakját a magyarországi, avagy az osztrák barokk építés egyetemes fejlődésébe. Tisztázni kell a Carlone-k szerepét a jezsuiták építkezéseiben, meg kell állapítani a minorita-templom monumentális érzékű tervezőjét. Anton Krausz járó szobrász személyében tán a ciszterciatemplom gazdagon díszített főoltárának magyarországi születésű mesterét fogja felismerni, bár nem kerülheti el figyelmét a bécsi akadémia szobrásztanárának, Balthasar Mollnak ez alkotás létrejöttében forrászerűen kimutatható szerepe sem. Franz Sigríst liceumi freskója a tudományos irodalomban még kellő méltatásra vár s felfejtendő lesznek azok a szálak, amelyek e jóformán ismeretlen mestert előzőihez, elsősorban Guglielmihez fűzik. A minorita-templom Pozzo-i rendszerű mennyezetfreskójának mestere Reinelt Márton pozsonyi festő; fel-

fedezett neve tán kezünkbe adja a kulesot a pozsonyi Grassalkovich-házikópólna hasonló kupolaképenek vitatott mesterkérdéséhez. S a széleskörű levéltári kutatásra és stíluskritikai vizsgálódásokra épített munkát az emlékek szakszerű felvételének és monumentális publikációjának kell majd kísérnie.

„Das Buch hätte eigentlich anders werden sollen“ — írja Wölflin egy előszavában. Ezt idézhetjük Szmrecsányi Miklós munkájára is. Kutatásai, amelyek eredményeit részben már a helyi lapok hasábjain megjelenő cikkeiben is közölte, méltán érdemeltek volna behatóbb tárgyalást és tekintélyesebb kereteket. A szerény kis kalauzban szinte csak elrejtve, s a könyveske természetétől és rendeltetésétől megszabott szűk keretben, csupán a legfontosabb adatközlésre szorítkozva nyújthatja nagy szeretettel végzett munkájának gazdag gyümölcseit. De az úttörés érdeme így is az övé: megmutatta, mennyi még a fel nem tárt műkincs s az eddig elmulasztott, de teljesítendő kötelesség.

Kapossy János.

Wad Nyugat veszélyben. (Mátrai Guidó ifjúsági regénye). E regény meséje azon fordul meg, hogy a pozsonyi diákok egy csoportja a Világháború előtti időben, 1911 tavaszán — May Károly könyveinek hatása alatt indiánosdit játszik. A Winnetou-ból való nevek és szerepek fölhasználásával gyűléseznek s gyermekes fontoskodással iparkodnak megvédeni kalandjaik színhelyét — Wad Nyugatot — képzelt ellenségeik, a „fehérek” ellen. A kis társaság legderékabb tagja, Darvadász Jóska vállalkozik arra, hogy felkutatja a pozsonyi vár, vagy mint ők mondják, Fort Pozsony rejtelmeit. Társul szegődik hozzá a félénk, de megbízható Florek, kivel aztán a váromrok között, éjjel önkénytelenül is tanul lesznek egy pánszláv egyesület, a Československá Jednok gyűlésének s a Cseh-Szlovák-Egyezmény megbeszélésének.

Darvadász Jóska az esetből kifolyólag a leleplezett nemzetiségi fondorkodók részéről sok kellemetlenség éri. S bár a derék fiú kitartó ügyeskedésével megműködésüket, a gonosz cselzővők végül mégis szá-

razon viszik el bőrüket. A cselekménnyel kapcsolatba hozott exotikumban, egy kiirtásra ítélt faj sorában, a regény befejezése a mi sorunk szimbólumát láttatja. „Vajjon Európának nem a magyar-e az az üldözött és pusztulásra szánt népe? És vajjon sejtik-e Európa nem szláv népei, hogy mily veszedelmet rejt magában a mi pusztulásunkat előidéző közönyük?”

Mint látható, ez ifjúsági mű nagyon is időszerű cézallat készült s tekintve, hogy érdekesen van írva, bizonyára szíves fogadtatásra talál. Ha nem egészen így történik, annak oka a May Károlytól származó indítékoknak a regény technikai fogásai közé való beiktatása. Lehet ugyan, hogy az ifjúság egy részének nem lesz kifogása ez eljárás ellen, de valószínű, hogy akadnak majd olyanok is, akik szerint zavarosabb lenne az élvezet, ha az olvasó nem kényszerülne oly kombinált képzeleti munkára, aminő elől itt nem térhet ki. Aztán az sem bizonyos, hogy minden ifjú olvasó éppen e munka előtt olvasta Winnetou-t. Már pedig ha nem ismeri, akkor a szóbanforgó regény érdekeltésének egyik tényezője hatástalan lesz rá nézve.

Velezdi Mihály.

Az élmény embere. Amikor dr. Makkai Sándort, az erdélyi református egyházkerület püspökhelyettes-főjegyzőjét új könyve megjelenése alkalmából az élmény emberének nevezem, mindenekelőtt rá kell mutatnom arra, hogy mit értek itt és vele kapcsolatban *élményen*. Közönségesen azt értjük élményen, ha a lélek a vele vonatkozásba jutó világnak nemcsak felszínén marad, hanem elmerül, elmélyed a tárgyakra, eseményekre, helyzetekbe, s azokat valamiképpen magába olvasztja, saját organikus részévé teszi. Ilyen értelemben beszélhetünk a lélek különböző funkciói szerint tudományos, művészi, erkölcsi, valóságos élményekről s a gyakorlati, mindennapi élet ezer színes, változatos, ragyogó vagy sötét élményéről. Az élményszerűség foka mindig attól függ, milyen mélyen tud alábocsátkozni a lélek a maga tárgyába s mekkora erővel tudja megragadni, sajátjává tenni azt. Ele-

tünk mozzanatai közül aránylag kevés válik valóban élménnyé. Elfut előttünk az élet filmje, de a képek sorozatából aránylag kevés véssődik belénk. S ami bevéssődik, abból sem sokat vetítenek ki az alkotás síkjába a befogadó lélek produktív erői. Az élményt tapasztaló lélek, de főképp az élményt kivetítő alkotó szellem pedig tragikus valószínűként kénytelen érezni, hogy minél mélyebben merül alá élményébe, annál feketlenebbül örvénylik alatta az élmény tengere. Makkai Sándort azonban nemcsak ebben az értelemben nevezem az élmény emberének. Ebben az értelemben sokkal több élő és alkotó szellemmel van közössége az ő szellemének. Ami rá nézve különösen jellemző, s erős egyéniségének gerincét jelenti, az ama sajátság, hogy az ő élménye rendesen valamilyen *egyetemes élmény*. Nemcsak mélyen éli át a dolgokat, hanem *minden* élménye középponti magyában, a fogantatás mozzanatában e gazdag lélek összes funkciói egyszerre és elválaszthatatlan egységben vannak jelen. Ott van az értelem elemző és boncoló ereje, ott vannak a képzelet és a hit szintetikus, építő hatalmaságai, ott van az erkölcsi érzület nemessége, mely a cselekvés mezeje felé fordítja az akaratot, ezt a vak titánt, kit minden erő szolgálatába kényszeríthet. A funkciók ez eredeti egysége és együtt jelenvalósága eredményezi Makkai bámulatos sokoldalúságát, amelynek meggyőző bizonyítéka legújabb könyve is: „*Zörgessetek és megnyitattik néktek.*” Lélektani és esztétikai tanulmányok, előadások a modern ember sokféle problémáiról, kritikák erdélyi írókról, művészekről teszik változatossá e könyvet a szorosabban építő jellegű, prédikációs részen kívül. Jól jegyezzük meg azonban — és itt van Makkainak egy másik értékes sajátsága —, a lelki funkciók bonthatatlan egysége csak az egyetemes élmény legelső mozzanatára, a fogantatásra, a genezisre nézve áll. Amint az élmény kivetül az alkotás síkjába: az lesz belőle, aminek az adott cél szerint éppen lennie kell: tiszta tudomány, tiszta hitvallás, tiszta elmélkedés, vagy tiszta művészet, s az eredeti élmény egyetemes voltának csak egy finom reflexe játszik mindeze-